

ВІЙСЬКОВИЙ ВИШКІЛ МОЛОДІ У ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

На основі історичних джерел простежено військовий вишкіл молоді у діяльності Української військової організації у 1920-х роках, коли УВО діяла як підпільна армія у боротьбі за українську державність.

Ключові слова: Українська військова організація, Євген Коновалець, молодь, військовий вишкіл.

На основе исторических источников освещено военное обучение молодежи в деятельности Украинской военной организации в 1920-х годах, когда УВО действовала как подпольная армия в борьбе за украинскую государственность.

Ключевые слова: Украинская военная организация, Евгений Коновалец, молодежь, военное обучение.

It was noticed on the base of the historical resources the military training of the young people in the activity of the Ukrainian Military Organisation in 1920-s, when the UMO acted as an underground force struggling for Ukrainian independence.

Key words: Ukrainian Military Organisation, Eugen Konovalets, youth, military training.

Однією з найцікавіших сторінок в історії українського національно-визвольного руху є історія Української військової організації (УВО). Діяльність організації й досі залишається малодослідженою, неоднозначно трактованою, маловідомою для широкого загалу.

Історіографія теми почала розвиватися лише після Другої світової війни. Завдяки старанням української діаспори за кордоном з'явилась низка досліджень, в яких частково висвітлювалася діяльність організації [21; 24]. У працях сучасних українських науковців тематика УВО відтворена здебільшого фрагментарно або в рамках більш широких досліджень. Серед них слід відзначити дослідження О. Дарованця [6; 7], А. Кентія [12], М. Ковальчука [18]. В іноземній

Галайко Богдан Миколайович, аспірант кафедри історії, теорії та практики культури Інституту гуманітарних і соціальних наук, Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів.

історіографії виділяється тільки монографія польського дослідника Р. Висоцького, яка містить хоча й короткий, але змістовний нарис історії УВО [33]. Навіть після розпаду СРСР, коли науковці отримали доступ до найважливіших джерел – внутрішньоорганізаційних документів УВО, матеріалів польських і радянських органів безпеки, а також спогадів безпосередніх учасників подій, – не створено комплексного дослідження з даної проблематики, а певні аспекти діяльності організації залишаються не вивченими і до сьогодні. Серед них і питання військового вишколу української молоді у рамках діяльності УВО.

Мета пропонованої статті – проаналізувати мілітарний вишкіл молодих членів Української військової організації у 20-х роках ХХ століття. У понятті “молодь” розуміємо узагальнену назву для тих молодих осіб, які через малий вік не брали участі в українських національно-визвольних змаганнях 1917–1920-х років, однак згодом, у 1920-х роках, будучи, в основному, гімназистами та студентами, у віці 15–24 років долучилися до підпільної боротьби за державну незалежність України.

Українська військова організація була створена влітку 1920 року діяльністю старшин різних українських формацій, зокрема, Січових стрільців та Української Галицької Армії, на чолі з полковником Армії УНР Євгеном Коновальцем, тоді, коли українські війська зазнали поразки у національно-визвольних змаганнях і були витіснені за кордон, а Червона Армія вела бойові дії проти поляків на теренах Східної Галичини та Західної Волині [27]. У перші роки існування УВО була насамперед організацією українських старшин, які ставили завдання у разі виникнення воєнного конфлікту в Європі швидко розгорнути українську армію і таким чином вирішити воєнне питання боротьби за незалежність України. Для цього розроблявся спеціальний військовий статут, мобілізаційні плани, а кожен старшина мав зайняти відповідне місце у майбутніх українських формуваннях [28, арк. 1–25]. Загалом, за своєю сутністю, УВО була підпільною бойовою організацією,

що існувала впродовж 1920-х років, з чітким військово-ієрархічним принципом побудови.

Основною територією активної діяльності УВО була Східна Галичина, хоча були спроби поширити сфери впливу й на решту українських земель. Окрім цього, організація мала свої представництва у Чехословаччині, Німеччині, Литві, Гданську [3, 12].

Керівним органом Організації була Начальна команда на чолі з Начальним командантом (ним до кінця свого життя був полковник Є. Коновалець), яка складалася з бойового, політичного, розвідувального та організаційного відділів (рефератів) на чолі з відповідними керівниками (референтами). Загалом організаційна структура УВО виглядала так: Крайова команда – окружні команди – повітові команди – низові осередки (“п’ятки” і “трійки”) [6, 206].

Після закінчення відкритих бойових дій епіцентр національної боротьби змістився у Галичину. В цей час метою УВО було зберегти військові кадри, підтримувати бойовий дух українців та, спираючись на власні сили, підготувати повстання, яке б мало привести до відновлення української державності. Згодом, зі зміною геополітичних обставин, коли Східну Галичину було остаточно приєднано до Польщі, УВО, використовуючи методи підпільної боротьби та досвід підпільних організацій військового характеру в інших країнах продовжує боротьбу і залучає до своїх лав нових членів із числа молодих українців.

Як згадує сучасник, хоча у Начальній команді все ще стояла стара гвардія з колишніх бойових старшин українських військових формувань на чолі з полковником Є. Коновальцем, у Крайовій команді почали з’являтися представники нового покоління, молоді люди, що “не нюхали воєнного пороху”, не були в українській армії, часто взагалі не відбували військової служби. “Втягування молодшого покоління почало прискорюватися, коли сотник УГА Юліан Головінський став найперше бойовим референтом у Крайовій команді УВО, а пізніше Крайовим комендантом (1924–1926 рр.). Він притягав відважніших і меткіших хлопців до бойової акції та до різної

допоміжної в ній діяльності” [13, 81]. Власне, цей елемент із другої половини 1920-х рр. почав переважати у низових кадрах УВО. Кожен новий член організації складав присягу на зброї про вірність Україні та безвідмовне виконання наказів керівництва УВО й підписання собі смертного вироку у випадку зради [31, спр. 48, арк. 5 зв].

Саме військовий вишкіл нових членів організації був важливою ділянкою внутрішньоорганізаційної роботи УВО, адже для революційно-бойової діяльності потрібні були добре вишколені військовики. Тому, якщо до 1923 р., в часі ще не визначеного статусу Східної Галичини, УВО закликала українців бойкотувати загальновійськовий обов’язок у Польщі, то після у зверненнях організації до української молоді спостерігаємо заклики не ухилятися від служби у польському війську, а, вступивши до нього, набиратися військового досвіду та проводити серед вояків антидержавну пропаганду [26, 2–3].

Як зазначає, сучасний дослідник А. Кентій, в Українській військовій організації зверталась особлива увага на військовий вишкіл власних кадрів, набуття ними “військових знань”, щоб запобігти сумному досвіду 1917–1921-х років, коли українським національно-революційним силам “бракувало тих військово-образованих провідників” [12, 34].

Усі нові члени організації проходили спеціальні навчальні курси (вишколи) [16, 278–279], їх влаштував організаційна рефература УВО, час від часу посилаючи для цього найбільш здібних членів організації за кордон. Як зазначає сучасник тих подій З. Книш: “Треба вишколювати бойовиків на те, щоб у разі потреби могли під час повстання стати старшинами більших чи менших бойових груп” [17, 70].

Під особистим керівництвом полковника Є. Коновальця організовується при Начальній команді УВО, а потім при Проводі ОУН – окремий Військовий штаб, завданням якого було готувати і видавати відповідну військово-вишкільну літературу й організувати на чужині спеціальні військові

старшинські курси, на які таємно запрошували “замітніших” членів УВО, а згодом ОУН [24, 87].

Так, вже у 1922 р. у таборі інтернованих українських військових в Йозефові у Чехословаччині було створено мережу УВО й організовано спеціальні вишкільні курси, де докладно вивчали різноманітну зброю та вибухові матеріали [21, 55].

Окремо організовували вишкільні курси, на яких увіствів навчали методам підпільної боротьби. Одним із перших було організовано тримісячний вишкіл членів УВО у Мюнхені, що проходив наприкінці 1922 –початку 1923 рр. [23, 335] А вже у травні 1923 р. баварська поліція натрапила на слід цієї військової школи УВО, котра існувала тут за відповідним дозволом рейхсверу. Мюнхенським зв’язковим її був член Начальної команди УВО Р. Ярий, який за допомогою підполковника німецької армії А. Горля налагодив стосунки з рейхсвером. За повідомленням одного з інструкторів – підполковника Ф. Прайтнера, на навчання прибули галичани, які “в разі необхідності могли б стати серйозними союзниками”. Практичні заняття повинні були відбуватися з дозволу командування військового округу у Східній Пруссії. При цьому Ф. Прайтнер підкреслював, що українці не належали до жодних німецьких партій чи організацій [19, 256]. На цих військових курсах навчались М. Вербицький, М. Дорожинський, І. Паславський, О. Мельникович, З. Дурдело, О. Думин та ін. Програма навчання складалася з двох напрямків: радіослужби та “технічно-піонерської”. Перший напрямок давав знання з прийому і передачі радіоінформації, другий – підривати мости, укріплення, будівлі. Курсанти отримували місячні стипендії від Чесько-українського комітету [23, 335]. Поряд із цим у матеріалах польських органів безпеки згадується, що спеціальні навчальні курси УВО, фінансовані німцями, відбувалися у Східній Пруссії у травні – липні 1924 року і на них навчались 56 учасників з-за кордону та Польщі [9, арк. 45].

Подібне навчання було організоване керівництвом організації у місті Данциг у 1925 р. Тут була створена старшинська школа, в якій навчались протягом

шести місяців як колишні військові, так і студенти. Загалом такий вишкіл пройшли близько 120 членів УВО. Крім цього, тоді ж у цій школі був проведений тритижневий навчальний курс для старшин, який організувала Начальна команда УВО під особистим керівництвом полковника Є. Коновальця [21, 61].

За даними польської поліції, у 1925 р. у Берліні УВО мала організувати спеціальні диверсійні курси, на яких членів УВО готували б до саботажів, знайомили із вибуховими матеріалами тощо. Курси повинні були проводитися рейхсвером у підофіцерських школах [8, арк. 22].

Саме у другій половині 1920-х рр. українська молодь активно долучається до діяльності в УВО [5, 219]. Ось як характеризує тодішню молодь активний учасник тих подій: “Причина чому вони прийшли до УВО, була одна і та ж сама завжди, хоч різними словами виявлена: любов до України, охота щось для неї зробити, якусь частку від себе приложити до її визволення... Основним ґрунтом їхніх душ була ідейність і жертвенність аж до посвяти. Не всі витримали. Не один заломився, але в своїй великій, основній масі українська молодь, як завжди, була величезним резервуаром енергій і безцінним скарбом ідейности” [14, 51].

Чимале місце у вишкoлі займали такі вправи, як навчання конспірації, захисту від провокації, техніка слідства, вміння вести себе у поліції і на суді. Важливе значення в убезпеченні членів організації від польської поліції належало конспірації. Зокрема, кожен увіст мав свій псевдонім і знав тільки обмежене коло членів організації (т. зв. система “трійок” або “п’ятірок”), щоб у випадку потрапляння до поліції не виказати всіх [31, спр. 48, арк. 5 зв.].

Хоча ще в 1921–1922-х рр., якими б псевдонімами не втаємничувалися члени УВО, вони все ж таки добре знали один одного ще з часів визвольних змагань, коли їм доводилося воювати пліч-о-пліч [13, 79]. Проте, вже у 1923-1928-х рр., як згадує сучасник, конспірація в УВО “була найліпше поставлена й найсильніше бережена, як ніколи перед тим або потім” [21, 283].

У 1927 р. відбулося спеціальне навчання, організоване тодішнім бойовим референтом Крайової команди УВО Петром Сайкевичем за сприяння Начальної команди. Воно тривало 10 днів і на нього були залучені близько 15 осіб. Серед предметів, що викладали, були основи конспірації, шифрування й кодування інформації, писання таємними чорнилами і проявлення їх, про способи непомітного розпечатування листів, методи державного контролю за листуванням, методи підслуховування й слідкування, способи написання і транспортування конспіративних листів і повідомлень тощо [21, 175].

Влітку 1927 р. той самий П. Сайкевич організував великий вишкільний табір УВО на т. зв. Юнацькій поляні у Карпатах, що розташована на північ від Ужгорода, на території Чехословаччини. Вишкіл тривав три тижні. Намети та спорядження для табору були позичені у закарпатських пластунів. У табір прибули з Праги – П. Сайкевич (Белюнь, 1898 р.н.), В. Забавський (Щасний, 1904 р.н.), Б. Нижанківський, з Галичини – Р. Шухевич (1907 р.н.), Є. Шухевич, Б. Підгайний (1906 р.н.), Л. Долинський, Євген (1910 р.н.) і Володимир (1907 р.н.) Качмарські, В. Ординець (1907 р.н.), всього понад 20 осіб. Викладачами були П. Сайкевич і О.Р. Викладали різні дисципліни, серед яких – читання карт (картографія), вміння орієнтуватись на місцевості, знання і володіння легкою зброєю, влучність стрільби та ін. [21, 176].

За даними польської поліції, наприкінці квітня 1928 р. УВО планувала організувати спеціальні військові навчання на чехословацькому прикордонні, а згодом, у травні, в Берліні мали відбутися одно-двомісячні курси для фахового вишколу розвідників, диверсантів та агітаторів. Окрім того, комендант Станиславівської поліції 25 жовтня 1928 р. повідомляв, що УВО планує організувати спеціальний вишкіл у Німеччині для 200 студентів зі Східної Галичини [10, арк. 157].

Для вибраних УВО осіб влаштовували спеціальні курси, переважно десь далеко в Карпатах. Кожного року влітку такі курси діяли у вишкільних таборах,

окремо для чоловіків й окремо для жінок. Щорічно мали обов'язково відбуватись літнє навчання десь у горах або в якійсь глухій місцині, щоб зібрати разом тих, хто мав бути провідником в УВО [15, 44]. У 1929 р. доручення організувати у горах один вишкільний табір для хлопців в околицях Жаб'я і другий для дівчат, між Микуличином і Березовим, отримав тодішній заступник бойового референта Крайової команди УВО Зиновій Книш [17, 16]. За наказом крайового керівництва УВО він планував організувати ще більший табір улітку 1930 року [15, 45].

Навчання молодих членів УВО проводили і у Львові. Так, бойовик УВО Роман Біда зізнався на допиті в поліції, що двічі на тиждень протягом півтора місяця у Стрийському парку (тогочасному парку Я. Кілінського) відбувалося навчання для десяти нових членів організації. Тут анонімні інструктори викладали слухачам теорію, а практичні вправи зі стрільби вони проводили у Зубрицькому лісі за Персенківкою. Подібне навчання проводилися також на Погулянці [31, спр. 48, арк. 156 зв.]. Теоретичні лекції з основ націоналізму, історії УВО, її завдань та мети діяльності проходили поблизу Високого Замку і на Кайзервальді (сучасний парк "Знесіння") [31, спр. 47, арк. 107]. У 1929 р. протягом червня – початку липня молоді увісти проходили вишкільні курси, організовані УВО на Знесінні. Викладачем був молодий, проте досвідчений увіст Михайло Колодзінський. Предметами навчання були відомості про польську армію та поліцію, поведінку під час слідства тощо [31, спр. 48, арк. 13].

Окремим місцем зборів увістів у Львові був український студентський гуртожиток – Академічний дім. Тут часто проходили заняття у різних приміщеннях, зокрема в гімнастичній залі [30, спр. 937, арк. 14]. В селах таємні зібрання відбувалися у приватних помешканнях, господарських будівлях, приміщеннях "Просвіти" і навіть на цвинтарях [30, спр. 949, арк. 3].

Слід зазначити, що члени УВО проводили навчання з основ військового вишколу і для гімназистів – членів

таємних гуртків. Такий вишкіл обмежувався вивченням картографії, азбуки Морзе, шифрування за допомогою літер та цифр [2, 6], основних законів конспірації, фізичних вправ, ознайомлення з т. зв. “короткою зброєю” – револьвером [22, 283]. Водночас, як згадує член УВО М. Ганушевський, відвідавши на канікулах улітку 1927 р. свого товариша по гімназії Романа Шухевича, який тоді був його керівником у структурі УВО, вони пройшли таємний курс вишколу з особистої безпеки та передавання засекречених даних для УВО [4, 457].

Польська поліція, характеризуючи УВО, зазначала, що у діяльності організації важливе місце посідали спеціальні навчальні курси, які проводили професійні інструктори, завданням котрих було навчити новачків революційним правилам, дотриманню таємниць, слухняності у виконанні наказів, основам підпільної діяльності, технології виконання замахів, тактики поведінки під час слідства у випадку арешту поліцією [31, спр. 48, арк. 6].

Найбільш цікавим було навчання з призначення місця зустрічі через газету. В газеті давали оголошення, що у такий-то день тижня, у такому-то місці, о такий-то годині було загублено, наприклад, портфель з документами (про яку саме річ йтиметься, обумовлювалося підпільниками заздалегідь). Це означало, що зустріч мала відбутись у найближчий день тижня, що співпадав із днем, зазначеним в оголошенні, о тій самій годині й на тому самому місці [31, спр. 47, арк. 168].

Серед теоретичних і практичних предметів, які викладались членам УВО, в архівних документах згадуються теренознавство (вправи з картами, планами), підривна справа, а саме – вибухові матеріали, які вживаються військами (їх використання, мінування, детонація), ручні гранати та мінування за їх допомогою за відсутності інших вибухових матеріалів, розвідка (теоретичні знання, склад армії, методи та системи шифрування інформації, використання телефону та телеграфу), способи прихованого транспортування документів, основи конспірації, вогнева підготовка з різних видів

зброї, поведінка під час затримання поліцією. Також наголошувалось, що дуже важливим аспектом у діяльності членів УВО має бути дисципліна [29, арк. 24].

Одночасно із проведенням навчання у стаціонарних таборах Крайова команда УВО проводила й т. зв. водні табори на Дністрі. Зокрема, влітку 1929 р. на моторному човні студенти проходили вишкіл на кшталт військового під назвою “Чорноморська Бригада”, протягом місяця спускаючись униз по течії р. Дністер. Цей захід очолював студент Львівського університету, друг Р. Шухевича А. Івахнюк, який, відбувши службу в польському війську, закінчив школу підхорунжих [11, арк. 39].

Про потребу військового вишколу української молоді у своїй статті, опублікованій у 1927 року в часописі “Національна думка”, нагадує один із провідних діячів УВО Р. Ярій. Наводячи приклади, як відбувається молодіжне мілітарне навчання в Англії, Франції, Італії, США, він наголошує, що українська молодь із молодшого віку має проходити подібну військову підготовку. Зокрема, у 6–14 років має відбуватися тілесне гартування, у 14–21 – теоретичний і практичний вишкіл, а після 21 року – кожен юнак має пройти безпосередній вишкіл у війську. Поряд із тим автор наголошує на різноманітних шляхах такого військового навчання як у школі, так і в рамках різного роду молодіжних спортивних організаціях [25, 12–16].

У листуванні між різними осередками УВО в 1927 р. серед книг, які використовували для навчання молоді, згадуються “Потреба військового вишколу”, “Війна будуччини”, “Боеві гази”, “Партизантка”, “Польська армія. Організація і розміщення”, крім цього, увісти використовували спеціалізовані статті, які друкували в “Українському революціонері” та “Сурмі” [29, арк. 19].

При затриманні у 1927 р. Станіслави Дзьобівни (1903 р. н.), звинуваченої у причетності до вбивства шкільного куратора Станіслава Собінського, польська поліція вилучила брошури: “Військове шпигунство”, котра була видана для органів державної безпеки і

призначалася для боротьби зі шпигунами; “Війна будуччини”, в якій йшлося про значну роль військової розвідки у майбутніх збройних конфліктах; “Потреба військового вишколу”, “Про ведення війни”. Такі самі брошури були знайдені під час обшуку та затримання Володимира Дзіся, обвинуваченого у цій же справі. Крім того, у них було вилучено 147 примірників видання “Націоналістична думка” [31, спр. 40, арк. 54–55].

У 1928 р., схопивши увістку й провідну діячку “Пласту” Софію Мойсейович (1908 р. н.), поліція знайшла в її помешканні велику кількість примірників “Сурми”, брошурки “Боеві газы”, “Дещо про залізницю”, в якій цілий розділ був присвячений опису різних видів саботажів на залізниці, “Військовий вісник”, “Український військовий журнал”, а також книжки, видані у Варшаві, – “Схованки англійських шпигунів”, “Сповідь польського шпигуна”, “Таємниці німецького шпигунства”, “Німецьке шпигунство в Польщі”, “Хімічна війна і оборона країни” [31, спр. 56, арк. 16] та брошурку, написану одним із провідних діячів УВО Р. Ярим “Військове самовиховання” [30, спр. 937, арк. 28–29]. Всі ці видання допомагали молодим українським підпільникам у їх боротьбі.

У затриманих цього ж року Зигмунта (1910 р. н.) і Осипа (1907 р. н.) Процишинів було знайдено книжки з історії та теорії націоналізму, комунікат Крайової команди УВО від 25 липня 1928 р., інструкцію щодо виконання саботажів, інструкцію УВО про виконання експропріаційних актів, інструкцію під назвою “Мовчаливість” [31, спр. 56, арк. 32].

У 1930 р. при затриманні поліцією Богдана Стецишина (1913 р. н.), окрім примірників “Сурми” та “Інструкцій УВО”, було знайдено “Бюлетень для справ юнацтва” та брошуру “Націоналісти і військове виховання” [35, арк. 53], а в іншого члена УВО Нестора Яціва – брошуру “Поведінка в підпіллі” [30, спр. 968, 58 зв.].

У 1929 р. у Каунасі (Литва) вийшли три невеликі, але важливі для організаційної діяльності книжки: “У.В.О.” (автори Є. Коновалець та В. Мартинець),

“Конспірація” (В. Мартинець) і “Війна і революція” (В. Мартинець та Р. Ярій) [20, 61].

Підготовка кадрів і накопичення зброї та припасів виявилися складною справою. Як згадував діяч УВО З. Книш, який на початку 1930 р. був призначений бойовим референтом крайової команди УВО в Західній Україні, “арсенал УВО представлявся в тому часі слабо... Те, що подано в звітах, було малої вартості... Головним чином йшло про коротку зброю, ручні гранати та вибухові матеріали” [15, 53].

Уявлення про тогочасне озброєння бойовиків УВО можуть дати матеріали польської поліції. Так, при обшуку в квартирі С. Мойсейович у 1928 р. було знайдено 4 револьвери “Ортгес”. У 1929 р. у схованці, яка знаходилась на конспіративній квартирі у Львові, бойовики УВО зберігали 6 револьверів “Ортгес”, 300 набоїв до них, 1 револьвер “Парабелум”, 2 ручні гранати і коробку з вибухівкою (екразитом) [31, спр. 48, арк. 161].

У 1930 р. при обшуку помешкання осіб, звинувачених у приналежності до УВО, поліція знайшла у Б. Стецишина 12 ручних гранат і 10 запалів до них, а також спеціальну інструкцію з користування гранатами [31, спр. 47, арк. 53], у Володимира Салаки (1911 р.н.) й Івана Ткача (1908 р.н.) – один шматок пірокселіну, одну пачку вибухівки у коробці від кави, одну саморобну петарду у пакеті від чаю, револьвер “Штаєр”, заряджений сімома набоями, та два запасних набої до нього [31, спр. 47, арк. 55]. Траплялись випадки, коли зброю увісти купували у польських військових [31, спр. 51, арк. 2]. Проте, різного виду вогнепальну зброю можна було придбати офіційно в єврейських крамницях у самому центрі м. Львова на вулиці Коперника [32, s. 3]. Користувались бойовики і рідкісними пістолетами, зокрема “браунінгами” [30, арк. 23].

Члени УВО бережливо ставились до зброї та різноманітних вибухових матеріалів. Так, З. Книш зазначав, що “бодай раз на два місяці один фаховий боєвик переглядав, перечищував і наолиблював усю зброю, відповідав за те, щоб вона була в повному порядку. Потребна в гранатах була обмежена, вони

тримались в запасі на всякий випадок: до науки в військово-технічному вишколі, до вправ і спеціальних потреб” [15, 55].

Слід зазначити, що в УВО діяла підпільна хімічна лабораторія з виготовлення вибухових пристроїв різного гатунку. Очолював її досвідчений член УВО Федір Яцура (1897 р. н.), а згодом до її діяльності був залучений молодий увіст Юрій Дачишин (“Кришталь”, 1905 р. н.) [15, 56].

В Українській військовій організації бойовий вишкіл був обов’язковим для всіх членів і кожен, хто вступав до організації, повинен був його пройти. Залучення молодшого покоління прискорилось у середині 1920-х рр., і саме молодь з другої половини 1920-х рр. почала переважати у низових кадрах УВО [13, 81]. У цей час Українська військова організація головну ставку робила саме на патріотично налаштовану українську молодь, розчаровану в демократичних традиціях старшого покоління, яке зазнало поразки у визвольних змаганнях попередніх років [1, 210].

Галицька молодь, котра боляче реагувала на поразку своїх батьків у війні з поляками у 1918–1919 рр. і прагнула до активних дій під прапором визвольного руху, стала масовою базою УВО.

У цей час до лав підпілля долучаються Р. Шухевич, С. Бандера, В. Кук, М. Лебідь і чимало їх однолітків, котрі стали активними діячами українського національно-визвольного руху 40–50-х років ХХ століття.

Отже, діяльність Української військової організації була важливим етапом у боротьбі за здобуття української державності. Тільки УВО змогла створити дієву структуру як на теренах Західної України, так і за кордоном, і поширити свій вплив серед різних верств українського суспільства. Найважливішим було те, що УВО зуміла включити до своїх лав молоде покоління українських патріотів, вишколити його та спрямувати у русло боротьби. Саме завдяки цьому УВО бере активну участь у творенні нової структури - Організації українських націоналістів, діяльність якої розпочинає новий етап боротьби за становлення

Української держави. Робота УВО в українському молодіжному середовищі, прийняття до лав підпільної організації молодих осіб, їх вишкіл, націоналістичне виховання та залучення до радикальних акцій УВО були каталізатором розвитку українського національно-визвольного руху, проголошення Акта відновлення української державності у 1941 році та десятирічної боротьби Української повстанської армії.

1. *Васюта І.* Політична історія Західної України (1918–1939) / Васюта І. - Львів, 2006. – 335 с.

2. *Візитів Ю.* Розвиток галицьких методик військово-патріотичного виховання у пластових куренях на Волині (20–30-ті роки ХХ ст.) / Візитів Ю. // Держава та армія. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2006. – № 572. – С. 3–11.

3. *Гаврилів І.* УВО: підпільна армія в боротьбі за державність / Гаврилів І. // Держава та армія. Вісник Нац. університету “Львівська політехніка”. – 2006. – № 572. – С. 11–17.

4. *Ганушевський М.* Роман Шухевич у моїх споминах / Ганушевський М. // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості. 1878–1978. – Філадельфія-Мюнхен: Укр. Вільний Ун-т, 1978. – С. 451–463.

5. *Гірняк Н.* Пласт у рідношкільній гімназії / Гірняк Н. // Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування. 1898–1998. / За ред. С. Яреми. – Тернопіль, Львів: НТШ; Львівське крайове тов. “Рідна школа”, 1998. – С. 219–225.

6. *Дарованець О.* Експропріаційна діяльність УВО у 1924–1929 рр. / Дарованець О. // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка: Зб. наук. праць. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – Вип. 4. – С. 205–213.

7. *Дарованець О.* Організаційні початки УВО та формування її структури (1920–1922) / Дарованець О. // Український визвольний рух. – Зб. 11. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Центр досл. визв. руху, 2007. – С. 5–60.

8. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 121, оп. 1, спр. 334.

9. ДАЛО, ф. 121, оп. 1, спр. 358.

10. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО), ф. 2, оп. 1, спр. 526.

11. Державний архів Тернопільської області (ДАТО), ф. 231, оп. 1, спр. 1241.

12. *Кентій А.* Українська Військова Організація (УВО) в 1920–1928 рр. Короткий нарис /Кентій А. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. – 81 с.

13. *Книш З.* Військо в цивільній одежі (Євген Коновалець в очах молодшої генерації УВО) / Книш З. // Життя і смерть полковника Коновальця. – Львів, 1993. – С. 78–87.

14. *Книш З.* Власним руслom. Українська Військова Організація від осени 1922 до літа 1924 року / Книш З. – Торонто, 1966. – 184 с.

15. *Книш З.* Дрижить підземний гук. (Спогади з 1930 і 1931 років у Галичині) / Книш З. – Вінніпег, 1953. – 348 с.

16. *Книш З.* Євген Коновалець в очах молодшої генерації УВО // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 274–287.

17. *Книш З.* Справа Східних Торгів у Львові. Срібна сурма. Збірник III / Книш З. – Торонто, б.р. – 206 с.

18. *Ковальчук М.* Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є Коновальця у 1920–1921 рр. / Ковальчук М. // Український визвольний рух. – Зб. 7. – Львів: Мс, 2006. – С. 5–78.

19. *Красівський О.* Галичина у першій чверті ХХ ст.: Проблеми польсько-українських стосунків /Красівський О. – Львів, 2000. – 416 с.

20. *Кучерук О.* Останній паспорт Євгена Коновальця (до генези українсько-литовських стосунків між двома світовими війнами) /Кучерук О. // Пам'ять століть. – 2000. – №5. – С. 59–63.

21. *Мартинець В.* Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму / Мартинець В. – Б.м., 1949. – 349 с.

22. *Матла З.* Націоналістичне підпілля в Академічній гімназії в 1929–1930 рр. / Матла З. // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости. 1878–1978. – Філадельфія-Мюнхен: Укр. Вільний Ун-т, 1978. – С. 283–297.

23. *Мельникович О.* До історії УВО в Чехословаччині / Мельникович О. // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 328–340.

24. *Мірчук П.* Нарис історії Організації Українських Націоналістів. – Т. 1: 1920–1939 / Мірчук П. – Мюнхен–Лондон–Нью-Йорк, 1968. – 642 с.

25. Національна думка. – 1927. – Ч. XI–XII. Листопад – грудень. – С. 12–16.

26. Сурма. – 1928. – Березень. – Ч. 3 (8). – С. 2–3.

27. Українська Військова Організація // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Перевид. в Україні. – Львів, 2000. – Т. 9. – С. 3340–3342.

28. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО) України, ф. 4331, оп. 1, спр. 1, арк. 1-25.

29. Центральний державний архів громадських об'єднань (ЦДАГО) України, ф. 269, оп. 1, спр. 344.

30. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІА України, м. Львів), ф. 205, оп. 1, спр. 935.

31. ЦДІА України, м. Львів, ф. 371, оп. 1, спр. 40.

32. *Gazeta Codzienna*. – 1921. – 1 grudnia.

33. *Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Geneza. Struktura. Program. Ideologia / Wysocki R. - Lublin: Wyd. Un-tu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. - 434 s.*

© Б.Галайко, 2009

Надійшла до редколегії 20.02.2009.